

МУЗИТЕ КАТО ИКОНИЧНИ СИМВОЛИ И КАТО УНИВЕРСАЛИИ НА КУЛТУРАТА

Росина Данкова

На пръв поглед изглежда неочаквано, че философията на културата и проблемът за музите са взаимосвързани. Показателно е, че дори науката *нумизматика* е свързана с една от музите, но от римската епоха. Тази семиотична наука (нумизматиката) функционално е свързана с латинското име на **Мнемосюна** (Памет, майка на 9-те музи). В митологията тя е дъщеря на Уран (Небето) и Гея (Земята) според една от версиите. Деветте музи са родени в Тракия (областта Пиерея). Същевременно думата „**монета**” произлиза като епитет на римската богиня на предсказанието – **Юнона (монета)**. (Българската дума „монета” първоначално означава „*предупредителката*”). Както е добре известно, римляните изграждат храма на Юнона върху Капитолийския хълм. Именно в този храм те сечат широко известните в българската нумизматика римски монети. Римляните са вярвали, че Юнона ги е предупредила за едно земетресение чрез звъна на отсичаните от тях монети (Оттук идва и названието монетарница.). Някои от федератните столици на тракийските племена също сечат римски монети, само от бронз и мед. Такъв е случаят и с Никополис ад Иструм-федератна столица на мизите и най-голямата монетарница на Балканите. Наличието на думата „монета” в съвременния български език подсказва присъствието на културна приемственост от времето на римското присъствие на Балканите (т.е. трако-римската епоха).

На името на Мнемосюна музите са наричани „мнемониди”, родени в сев. част на балканския Олимп в планината Хеликон (Беотия). Паметта (Мнема) играе основна роля в 9-те творчески дейности на музите. Поради своя произход и функции музите са наречени още „внушаващи мисли”. Като изворни нимфи (изобразявани най-често върху монетите), музите са почитани заедно с Аполон, Дионис и Орфей. Според тракийската митология пиеридите, 9-те дъщери на цар Пир, се състезавали с музите, които също са 9 на брой. Фактически те са родови форми

на битие и мислене. Постоянството за постигането на една цел се основава на музите Клио и Мелпомена. На римска мозайка от III в. пр.н.е. са изобразени двете чужи, които вдъхновяват Вергилий, когато той пише своята поема „Енеида“.

Като универсалии на културата музите се разглеждат в курса по *Философия на културата* във Философския факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. В трако-пеласгийската традиция музите първоначално се схващат и като нимфи на ромонящите извори. Но те са покровителки също така и на песента (музиката, поезията, изкуството, науката). Според Хезиод те са дъщери на **Зевс (Севт)** и **Мнемосюна (Памет)**. Тъй като са родени в Пиерея (Тракия, северните поли на Олимп), са известни и като „музи пиерски“. Музите са вдъхновителки на творчеството, осъществено в 9 основни направления. Аполон е техен водач („музагег“). Първоначално те са три: **Мелета (Размисъл)**, **Мнема (Памет)** и **Аеда (Песен)**. Тук те са образци на тези три основни творчески дейности. По-късно те се възпроизвеждат по еднотроичен начин. Така универсалиите като родови форми на културата (и като културни образци) определят **семиозиса на културното битие**, обхванато от музите като образци на творческите дейности. Те бележат обхвата на културния универсум като мезокосмос. Показателни са такива статуи като „Музите“ – скулптурна група от III в. пр.н.е., „Апотеоз на Омир“ (от Архелай от Приене), „Полихимния“ (от Канова); *картини* – „Аполон и музите“ (от П. Тибалди), „Деветте музи“ (от Тинторето), „Евтерпа“ (от Тиєполо), *епилии*: „Музите“ и „Състезанието между музите и пиеридите“ (от Овидий – „Метаморфози“), *химни*: „Към музите“ (от Омир), *стихотворение* „Мнемосюна“ (от Хьолдерлин), *опера* Терпсихора (от Хендел), Яворов пише за Калиопа.

От тази гледна точка са възможни три типа метафизика на културата (и съответен семиозис): **рационален, ирационален (екзистенциален) и догматичен**. Последният е свързан преди всичко с определени религиозни традиции и техните ценности. Метафизичното мислене външно редува прекия и преносния смисъл, но винаги съответните му форми са валидни както за културното битие, така и за мисленето. Лишена от тези форми, метафизиката в най-добрия случай става догматическа, но всъщност тя е „първа философия“, защото е познание от принципи в съответствие с висшите цели на разума.

Именно от гледна точка на **метафизиката на културата** необходимо се осъзнава проблемът за музите като универсалии (ейдоси) на културата в нейната история. При това тези универсалии са архетипни. Деветте музи като девет образа на творческа употреба на разума и съзнанието фактически разкриват най-ранните форми на човешката дейност и съпричастността на последната към метафизичните основания на духовните ценности. Посредством тях истинското творчество се стреми към своето единство с Космоса, за да стане цялостно и неразкъсваемо в себе си като духовно битие и като мислене. Ето защо музите са универсалии на космическата хармония.

В античната традиция древна Тракия е *страна на музи*, митични певци и музиканти. Страбон съобщава, че „поради мелодията, ритъма и инструментите и цялата музика се смята за тракийска и азиатска”. Красноречиви в това отношение са местата, където са почитани музите: „Пиерия, Олимп, Пимплея, Либерия – продължава Страбон – в старо време са били тракийски местности и планини. Пък и тия, които радеели за старата музика, се смятали за траки, като Орфей, Музей, Тамирис.

Музите са покровителки на музиката, поезията, на всички изкуства и науки, на духовните дейности. Омир не уточнява броя им. Според Хезиод музите са дъщери на Зевс и Мнемосюна, олицетворение на мъдростта и на паметта. През класическата епоха броят на музите е девет. Те живеят в планината Хеликон в Беотия или при извора Касталия при Делфи.

Мястото на музите като образци (и универсалии – родови форми, определящи обхвата на културното битие) и форми на семиозис (в духовния живот в историята на културата) се определя също от тяхната сакрална функция, която те изпълняват в организацията на семиотичното пространство. Музите като творчески образци определят и „хабитуса” на културата. Битието на културата кристализира според хабитуса на мусическите образци. В този смисъл интерес представлява техният семиозис, експлициран в културното битие и свързаната с него творческа природа на човека (като микрокосмос). Стремещът към възвишеното в определени човешки (непрофанни) дейности извежда на преден план ейдосната им природа. Първоначално тя имплицитно се съдържа в битийността на духовната култура и обуславя определено свещенодействие (ритуално, магическо и т.н.). Във философията на културата като мета-

физика е налице потребност от извеждането корените на тази сакрална дейност от битийните форми на културата като антропологизирана природа.

Музите са родови форми, генериращи духовна култура и като родови форми на музическото изкуство определят неговия обхват. Културният семиозис изразява и отношението между музиката и музическото изкуство. Музите се явяват неподвижен (вечен) „двигател” на културата. Такъв метафизичен подход се налага и от потребността да се осмисли историята на духовната култура на човечеството, за да се разгадаят нейните „шифри” (К. Ясперс) и да стане тя реална основа на едно реално настояще и бъдеще без илюзии и фантазми. Така миналото оценностява настоящето и бъдещето. От гледна точка на метафизиката човек винаги се стреми да се самопознае като открие образците (корените) на своята разумна дейност. В този смисъл музите и техните имена разкриват една реална семиотична ситуация (семиозис) на културното пространство, в което човек пребивава, „шифровайки” себе си, оставяйки послания за бъдните поколения. Именно затова „новата наука е основана в действието на културната памет”². Проблемът за музите като културни форми на битие и мислене има непосредствено отношение към новата метафизика.

Музите (Муси) (т.е. „мислещи”) всъщност са еманация на културното духовно битие на човека и потребността от неговото оценностяване в различни дейности, които не са подчинени на биологични потребности, т.е. сферата на музите (и свързаните с нея дейности) е сфера на една духовна необходимост, имаща за цел да преодолее земното (профанно) ограничение. Музите посвещават хората в истината чрез тайнства. Небесният им произход води началото си от Мнемос на (богинята на паметта) и Зевс. Оттук и всяко занимание, покровителствано от муза, е „musike”, а „musikos” е всеки образован човек.

За хтонично-соларния произход на музите свидетелстват различните версии. Според поета Мимнерм музите са родени от Уран и Гея (Paus. IX 29 1–5). От Зевс и Калиопа (Strab. X 3, 19), а от Аполон и Талия се раждат корибантите – известни като жреци на Дионис (Apollo. I 3, 4). Музите са наречени „щерки пиерски, които донасят слава, блестящи”. Известно е, че те имат различни названия в зависимост от местобитаването („пиериди”, „касталиди”, „парнасида” и др.). Те са още „Аонийски сестри”, т.е. сестрите на ЕОНА (най-голямата единица за

време). Музите са съпричастни към времето, създавайки в него образците на вечността. Те знаят миналото, настоящето и бъдещето, наставляват и утешават (а също така организират света). Хармонията е възможна благодарение на тях. Интересно е, че Питагор отъждествява „звучите на седемте планети, на неподвижните звезди и на онова светило, което е обратно за нас и се нарича Противоземя” с деветта музи, а „съгласието и съзвучието на всички тях в едно сплетение, вечно и безначално, от което всеки звук е част и изтечение, вечно и безначално, той наричал Мнемосина”³

*Най-възжелавани вие от смъртните, с образи много,
при възпитание всяко създавате доблест без укор,
душехранителки вие, които внушавате мисли,
ръководителки на многомогъщия Разум,
и посвещавате смъртни в мистерийни обреди, вие:
Талия и Мелпомена, Клио, Ерато и Евтерпа,
и Терпсихора, след нея Полимния и Урания
с моята майка богиня свещената Калиопа:
но многобагри, елате при мистите, светли богини,
и донесете ни почит и ревност, възглавяни в химни”.*

(LXXVI. Химн на музите. Жертвено кадене с ливан. В: Орфей. Химни. Аргонавтика. (прев. Г. Батаклиев. С., 1989).

Като знаещи, музите са призовани от човек, за да узнае и самосъзнае той истинно битие, отвъд границите на видимото:

*„Хайде, кажете ми, Музи, дарени с дворци олимпийски”,
вие сте богини и биващи вредом и знаете всичко,
ние пък чуваме само мълвата и нищо не знаем”
(Омир. Илиада II, 484–486. С., 1969)*

По своята ейдосна природа музите наставляват разумното начало в човека и оформят смисъла и значението (предназначението) на неговата жизнена дейност. Според Павзаний великаните От и Ефиалт въвели култа към музите и посочили техния брой – 3. Пиер (Македония) посочва 9 музи като им дава имена. Музите са наричани още „бурни”, „неистови”. Те са „кърмачки” на Дионис (Eustath. 1816, 4).

Мелпомена (пеещата) е покровителка на трагедията и е изобразявана често с лозови листа, с трагическа маска в едната ръка и с меч – в другата. От нея и Ахелой се раждат сирените.

Талия (жизнерадостната) е „дъфтящата“. Тя подпомага растежа („разрастването“). Като муза на комедията се изобразява с комическа маска в ръце. От Талия и Зевс се раждат демонически същества (напр. една от nereидите, една от харитите и др.). Талия се скрива дълбоко под Земята от страх да не я стигне ревността на Хера. Талия е едновременно и хтонична, и соларна.

Калиопа – прекрасната, сладкогласната е муза на епическата поезия и знанието (Theog. 52–54). Орфей е син на Калиопа и Еагър-според една от версиите. Певецът Лин също е син на Калиопа и Еагър. Според друга версия, баща на Орфей, осъществител на катабазиса, е Аполон (небесната светлина). Интересно е, че тракийският цар Рез също се счита за син на Калиопа. Убит е от Диомед и Одисей при защитата на Троя и обожествен след смъртта му според правилата на орфизма. Одисей и Диомед открадват статуята на Атина, „спусната направо от небето“. Калиопа е изобразявана със свитък и пръчица като нейни символи (атрибути). Името на Орфей буквално означава „водния“. Такова е и древното име на Варна – Одиситон. Полихимния е покровителка на известните орфически химни. Тя е Муза на химните и химническата поезия. Лирата се смята за нейно изобретение. Полихимния помага на хората да „запомнят разбраното“ (Myth. Vat. II 24). Изобразявана е също със свитък в ръце. Организира множественото в Едно. Полихимния е също така покровителка на пантомимата и на ритмичните битийни форми като инварианти. Химническата поезия е характерна и за исихистката традиция. Лирата е със 7 струни, които съответстват на 7-те цвята на слънчевата дъга.

Евтерпа „радващата“ е муза на лирическата поезия и музиката. Наричат я „предизвикваща радост“. Тази радост е божествена. Изобразяват я често с двойна флейта. Интересно е, че и Евтерпа (както Калиопа) е майка на Рез. Негов баща е богът на реката Стримон (Apollod. I 3, 4). С името на Рез по всяка вероятност е свързано името на Резовска река, където са добивали злато още от неолита, но най-много в римската епоха. (По долината на р. Резовска преминава границата с Турция.). От това злато са направени предметите на жреца от Варненската цивилизация. В р. Стримон (р. Марица) е хвърлена главата на Орфей. Долината на р. Стримон е населявана от трако-пеласгите, които се преселват на юг и стават филистимци. Това е населението на „Обетованата земя“. Истин-

ската радост идва от небесната светлина. Реката Стримон е известна като Хеброс. Столицата на преселените трако-пеласги в Мала Азия е гр. Хеброн. Терпсихора също се свързва с култа към Дионис и се явява негов атрибут. Като муза на танца тя е изобразявана също с лира в ръка. Майка е на певица Лин (в една от версиите майка на Лин е Калиопа). Според А. Родоски тя ражда от бога на реката Ахелой сирена (Aroll. Phod. IV 892–896). В друг мит сирените са деца на Мелпомена. И на българска територия съществува хидронимът „Ахелой”. Един от 12-те подвига на Херакъл е свързан с Ахелой. Когато се описват победни битки, прославящи делата на пълководци и смели войни (Hes. Theog. 52–54, 77) винаги се изобразява съответната муза. Изобразява се със свитък и „писмовна пръчица”. Клио е покровителка на всяко историческо знание. Истинската слава просветлява.

Уrania „небесната” е муза на астрономията. Често я изобразяват с глобус (символ на небето) и пергел в ръце. Тя изпълнява демиургически функции. Всъщност тя е покровителка на небесното в условията на Земята. Музите още са наречени „камени” божества. С това разбиране на музите се свързва съчинението на неоплатоника Порфирий (ученик на Плотин) „За пещерата на нимфите”. Много от пещерите са орфически посвещенски центрове.

Следвайки тази орфическа традиция (на мистическа посветеност в добродетелта („Менон”) и изкуството „Алкивиад”) Платон пита своя ученик: Как се нарича, казано с едно общо име действието покровителствано от муза? Не можеш ли да кажеш?

Алкивиад: Наистина не мога.

Сократ: Добре, опитай тогава да кажеш следното. Кои богини се грижат за тия неща, свързани с изкуството, за което става дума?

Алкивиад: Музите ли имаш превид, Сократе?

Сократ: Именно. Внимавай сега. Какво име носи изкуството, изхождащо от музите и казах как се нарича това, което става правилно в областта на изкуството гимнастика, кажи ми ти сега в тази област?

Алкивиад: Музикално, струва ми се”.

(Платон. Алкивиад, 108 c-d)

Музите са логосни форми, придаващи висшата хармония на битието и мисленето. Този онтологичен модел възприемат питагорейците (и неопитагорейците), платониците (и неоплатониците) като го

възпроизвеждат в своята „мистика на числата”. В нея числото 9 играе особена небесна роля. Небесната йерархия у Дионисий Ареопагит (Псевдо-Дионисий Ареопагит) е също 9-степенна (три триади – отгоре надолу):

1. серафими, херувами, престоли.
2. господства, сили, власти.
3. начала, архангели, ангели.

Тази иерархия е възприета и в търновския исихазъм. Числото на музите, както вече посочихме, е първоначално 3, а после – 9 (3x3), т.е. триада на триадата. Всяка муза отговаря на една от степените на Небесната йерархия. Музите са свързани и с Дионис Бромий („успокояващ”), което говори за техните катарзисни функции. Дионис води музите, когато са в екстаз („освобожаващ”), а Аполон – когато се сублимира енергията на подземното (злото) в небесно (добро). Така музите стават образци на сублимацията. Дионис Мусaget е хтоничният Аполон, а Аполон Мусaget – соларният Дионис. Музите обитават върха на космическата планина, т.е. те са архетипът на човешкия стремеж към **сублимация на земното и небесното** и постигане на свобода. „Освобождащият” е както Дионис (Dions Liber), така и Аполон. Дионис и Аполон са две форми на битие на един и същ Бог, който води, извежда и успокоява. На състоянието на сън (нощ) сянката съответства Дионис, а на бодърстване – Аполон (ден). Дионис и Аполон разкриват борбата (в човека) между злите и добрите сили (и стремежа към сублимация и свобода). Това е един архаичен образец на взаимоотношението между сакралното и хтоничното. Всъщност призова „Познай себе си” е зов на разума да организира хаоса (на тъмнината, пещерата, тялото) и да просветли своята същност, като ѝ даде истината като „храна” чрез творчеството. Сублимацията се осъществява чрез хтоничния Аполон (Дионис) – символ на човешката сетивна природа като сянка на разума. Пития е символ на хтоничното, чрез което говори хтоничния Аполон (Дионис), соларният Дионис (Аполон) сублимира низшите инстинкти чрез творчеството. Именно 9-те родови форми на сублимация са музите. Неслучайно Аполон се нарича Питоноубиец (гущероубиец). Змията е сянка на светлината. Сублимацията на низшото (сянката) се осъществява също в 9 направления, но тя присъства и като начин на освобождение на човешката душа в посока към Небето като логосна светлина. Това двустранно

отношение „соларно – хтонично” структурира и цикъла „делник – празник”. В него се възпроизвежда неизменно семиозисът на търсене на „изгубения рай” и „вечното възвръщане” към Едното, върховното Благо, извора на живота. Тук обаче се съдържа една инверсия на ценностната система, която е ключ за разбиране истинния смисъл, цел и предназначение на човешкия живот, а именно – вечната борба между живота и смъртта, хтоничното и соларното, грозното и красивото. Митът за вечното завръщане е „вечното” възпроизвеждане на смъртта чрез цикъла „живот – смърт”, който съответства на цикъла „делник – празник”. Иначе не може да има вечно завръщане, ако се достигне вечността. Митът за завръщането към вечността е завършека на цикъла „Дионис – Аполон” като мит за вечно завръщане. Това е послание, ориентирано към избор – на „вечно завръщане” или за завръщане към вечността.

Соларният Дионис се явява в качеството на Аполон, а хтоничният Аполон – в качеството на Дионис. Моментът на тъждество е момент на сублимация, т.е. разумът осветява и осмисля себе си като Логос, призван да изведе от тъмницата (тялото) човешката душа, която е плененена. Дионис е отрицание на Аполоновото битие в сянка, т.е. битие в недостатък. Аполон е битието на Дионис в себе си (небесният свят в себе си), а Дионис – небесният свят извън себе си, т.е. като сянка. Именно поради това днес с основание може да се говори за хтонична ноосфера (под знака на Дионис) и соларна ноосфера (под знака на Аполон). Двете обаче образуват една обща ноосфера като сфера на разума, но със свои ценности, които се обръщат според цикъла „делник-празник” в социодинамиката на културата (4). В чест на Дионис са били посветени тържества, наричани *Антестерии*, които се празнуват в края на февруари (на 11 – ден на Питоигия, 12 – ден на Хоес и на 13 – ден на Хутрон). Това обяснява и функцията на „Ойнохое” – традиционен съд, използван през втория ден на празника (Athen. XI, 495, а-с) и съдържа новото вино, което всеки от участниците в празника трябва ритуално да пие. Най-малките такива ойнохоеа са предназначени за деца, допускани на празника след тригодишна възраст. От този момент те се приемат за членове на обществото. Част от такива съдове са открити в Атина и други елинистични центрове и некрополи. Те са символ на участието в *Антестерите*, визиращи отвъдния свят. Смятало се, че в критични ситуации децата се нуждаят от покровителството на Дионис (Вж. L. Deubner. *Atische Feste*. Berlin, 1932, с. 93–123; Klein, с. 25–26; S. Papaspyridi

Karouzou, Choes, AJA, L. 1946, с. 122–139; A. Picard-Cambridge. The dramatic Festivals of Athen. Oxford, 1968. с. 1–25; R. Zahn. Das Kind in der antiken Kunst. Forschung und Berichte. Staatliche Museen zu Berlin. XII, 1970, с. 21–31; Н. Ruhfel. Kinderleben im klassischen Athen. Mainz am Rhein. 1984, с. 169–174.). Такива ойнохоета са засвидетелствани също в Созопол, Несебър, Бургас и др.

Дионис като бог е бог на разума в сянка, тъй като в него присъства Аполон (като разум), а в Аполон – Дионис. Аполон е осъден да „умира“ в качеството на Дионис, а Дионис – да възкръсва в качеството на Аполон. Така става ясно защо Дионис е „вечно умиращият и вечно възкръсващ“ Бог. По отношение на битието (на истината) Дионис е Аполон в недостатък, а Аполон е Дионис в излишък и обратно – Дионис по отношение на небитието е в излишък, а Аполон – недостатък. Цикълът „делник-празник“ е семиотично четиримерен (т.е. четиримерен симплекс). Ето защо ценностите в културата имат 4-мерни семиотични функции. Всичко това обяснява защо Питагорейският модел на света е 4-мерен симплекс и изразява „угринната звезда“, която вещае светлината на деня. Посланията, представени от 9-те музи (5) са музически. Тъй като Дионис пребивава в недостатък на светлина, а Аполон – в излишък на светлина, то „въртенето“ на спиралата на времето става от едното в посока към другото и обратно. При Дионис разумът става Ерос, а при Аполон – Еросът – разум. Небесният Ерос е философията на хтоничния и касае телесното. Тези 9 рода дейности образуват структурата на ноосферата (сфера на разума). Музите са всъщност универсалиите на ноосферата и нейната култура. Ноосферата като сфера на разума обхваща 9-те музически сфери. Тя включва единството между рационалното и ирационалното⁶, подобно на соларния Дионис (като Аполон) и хтоничния Аполон (като Дионис) като един Бог (в светлина и сянка). Ноосферата е **логосна (небесна) сфера*** (Логоса, Словото) – сферата на Бог Син като извънположен Бог Отец. Този Бог-Син е Богът на небесната светлина.

---

* Оттук идват някои епоними на тракийски племена „скай“, „тини“ (небесни), а също така и „витини“ (небесна вода). Най-древните топоними са известни в областта Витиния на трако-пеласгите. Витините (водни) са живяли отначало по долината на р. Вит. Изворът Витезда също има знаковата природа на гореспоменатите епоними. Подобни имена на селища, останали от тракийския (санскритски) език са и названията на с. Батошево и Батин – средновековна крепост на р. Дунав.

В българското Възраждане⁷ се поражда потребността отново да се преосмислят ценностите (съотнесени с Небесната йерархия), олицетворявани от 9-те музи. В тази връзка интерес представляват съчиненията на българския учител Йордан Хаджиконстантинов (ок. 1818 – ок. 1880), наричан Джинот „Минерва и девет музи и Остримеч се разговарят ради изгубена България” (Вж. Бележити българи. Т. С., 1970, с. 219–220). Минерва е символът на философията, а Остримеч – на Славото (Логоса).

Семиозисът на музите в културната история потвърждава схващането за т.нар. „онтологически нумеризъм”, който не е нищо друго, освен числовите форми на битието, мисленето и на музите. От гледна точка на музите метафизиката на културата служи като основа за реконструкцията на нейното историческо битие, намиращо израз в 9-те рода творчество. Така наречената „мерна непрекъснатост” на битието не е нищо друго, освен йерархия и съподчиненост на неговите родови форми. Онтологичният модел на творчеството не е „превърната”, а синтетична форма на онтологичния анализ. Така се обяснява водещата роля на синтетичните съждения при изясняване културната функция на музите.

Тялото – *sōma* (и *sēma* = гробница) не може да бъде (емблематична) метафора на битийното единство (в културата) на 9-те творчески дейности. Това касае и душата, която придава форми на битие на тялото за определено време. Тялото е смъртно, защото е „сянка” на душата. Не може смъртта да е „емблема” на безсмъртното нито по форма, нито по значение. Не метафората прави философията, а обратно – философията може да създаде метафори на съответните образци. Само благодарение на това, че философските идеи изразяват определени форми на битие и мислене те могат да бъдат съпоставяни с появата на музите в духовната култура на обществото (Новалис (1772–1801). Небитието е „метафора”, чрез метафората може да се представи съпреживяването на някои трудно представими форми. Окоето със своите три сфери не е метафора на Небето, а негова инвариантна (числова и геометрическа) форма, която намира израз и в семиозиса на музите като иконични образци на творчество.

Проблемът за музите следва да се свърже и с проблема за хармонията. Хармония и Кадъм в трако-пеласгийската митологична традиция заемат особено важно място. Според трако-пеласгийски мит Кадъм всъщност е откривател на старогръцката азбука. Кадъм е сроден с Адам

Кадмон, т.е. човекът-светлина. Всъщност това е Дионис – Загрей – разкъсаната светлина от 7-те титана. Кадъм в гръцката митология е син на финикийския цар Агенор, основател на Тива (в Беотия). Кадъм се обръща към оракула в Делфи и получава указания да прекрати своето търсене и да последва кравата, която ще срещне при изхода на светилището. (Кадъм е бил длъжен да основе град.). В посоченото място той влиза в бой с дракон (сянката), разкъсал неговите спътници. По волята на Небето Арес дава своята дъщеря Хармония за жена на Кадъм. В своята старост Кадъм заедно с Хармония се преселва в Илирия. На Кадъм се приписва изобретяването на гръцкото писмо.

Навярно и думата музей има общ корен с нарицателното име музи. Този езиковедски проблем се нуждае от по-нататъшни изследвания. Музей е митичен тракийски певец, който се счита за син или за ученик на Орфей, а според други версии за негов учител. Името му е неотделимо от това на музите. Музей се представя с траките в Беотия при планината Хеликон. Музей се свързва с Елевзинските мистерии. На него се приписва създаването на орфическите мистерии в Атина и на поезия с религиозно съдържание, свързана с Елевзина, проникната от орфизма и от дионисовата религия.

От всичко това става ясно, че иконичните образи на музите и философията на културата са идейно свързани чрез 9-те рода творчески дейности.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Huntington, E.** Mainsprings of civilization, Jon Wiley, New York, 1945; **G. Hutchinson.** The biosphere, Scientific American, 223 (3), 1970; **A. Kroeber.** Anthropology, Harcourt et Brace, New York, 1923; **М. Елиаде.** Сакралното и профанното. С., 1998, с. 68; **М. Елиаде.** Образи и символи. Размисли върху магическо-религиозната символика. С., 1998; **М. Елиаде.** Митове, сънища и тайнства. С., 1998; **В. Търнър.** Ритуалният процес. Структура и антиструктура. С., ЛИК, 1999; **М. Елиаде.** Ковачи и алхимици. С., 2000; **М. Елиаде.** Търсенето. С., 2000; **Э. Тайлор.** Миф и обряд в первобытной культур. Смоленск, 2000. **Р. Кайоа.** Човекът и свещеното. С., ЛИК, 2001. 1979, с. 455.
2. **Верин, Д.** Метафизичното повествование, науката и символните форми. – В: Американска философия в края на XX век. С., 1995, 15–16; **P. Meriggi.** Ghilissario miceneoq 1957, p. 21.

3. **Порфирий**. Жизнь Пифагора. – В: Диоген Лаертский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов. М., 1979, с. 455.

4. **Данкова, Р.** Философията на културата като метафизика на българската традиционна духовност. – В: Философия и история. В. Търново, 1999, 97–122; **Р. Данкова**, (съст.). Философия и култура. В. Търново, 1996; **Р. Данкова**. Природен и социален космос в системата на културата. В: Философия и култура. В. Търново, 1996, 77–140; **Р. Данкова**. Цикълът „делник-празник“ в обърнатия модел на света в културата. В: Философия и история. В. Търново, 1999, 104–113; **Р. Данкова**. Философия на културата. В. Търново, Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 2001, 304 с.

5. **Султов, Б.** Павликенският край през античността. С., 1977, с. 55; Вж. също: **Е. Пенкова**. Тракийският Дионис и вярата в безсмъртието. В: *Thracia Antiqua. ThA 10. Studia in memoriam magistri prof. Georgi Mihailov*. С., 1999, 102–116.

6. **Clement of Alexandria**. The exhortation (Loeb), Cambridge – Massachusetts, 1968, p. 36–41; **Градев, Вл.** Tenebrae. – Демократически преглед, кн. 38, 2, зима 98/99, с. 495.

7. Виж: **Е. Данков**. История на българската философска мисъл. От Възраждането до съвременната българска философия. Том II. В. Търново, Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 2000, 11–40; **Е. Данков**. Към метафизиката на календара в историческото битие на българския етнос. Сб. Етнологията на границата на два века. Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 2000, 359–376; **Е. Данков**. Митологичната метафизика на донаучната картина на света. Към дофилософското мислене на тракийския орфизъм. Трудове на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. Том 3–4–5. Книга 3. Философия. В. Търново. Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 1998, 129–168; **Е. Данков**. От мита за Хестия към Логоса. Онтологичният модел на древнотракийските религиозни ритуали. – Философски алтернативи. Списание на Института за философски изследвания при БАН. Год. VII, 1998, № 1, 92–102; **Е. Данков**. Архетипът „Света гора“ и философията на името. Сб. Дни на науката 2000. СУБ, В. Търново, 2000, 130–144; Вж. **Molet, L.** La conception malgache du monde, du surnaturel et de l'homme en Imerina, L'Harmattan, 2 vol., Paris, 1979; **L. Molet**. Le bain royal a Madagascar, Imp. Lutherienne, Tananarive, 1956; **Л. Моле**. Сакралната година, празникът и ритмите на времето. – В: История на нравите. Том I. Време, пространство, ритми. С., 20001, с. 271.